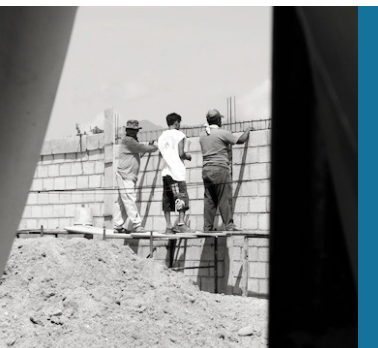

Smjernice za medije u borbi protiv trgovine ljudima

Ovaj projekat finansira Evropska unija, a provodi ga međunarodni konzorcij na čelu sa Međunarodnim centrom za razvoj migracione politike (ICMPD), u partnerstvu sa:

Ova publikacija je izrađena u okviru projekta „Borba protiv trgovine ljudima i organiziranog kriminala – faza 2“, kojeg finansira Evropska komisija, a provodi ICMPD u saradnji sa agencijom Expertise France i fondacijom FILAPP. Ova publikacija je izrađena uz pomoć Evropske unije.

Autor: Aidan White, Mreža etičkog novinarstva

Tim ICMPD-a: Madis Vainomaa, Ivanka Georgieva,
Edgar Federzoni dos Santos, William Huddleston

Autorska prava:

Međunarodni centar za razvoj migracione politike

International Centre for Migration Policy Development (ICMPD), 2017.

Autorsko fotografsko pravo zadržavaju vlasnici fotografskih djela. Fotografije korištene u skladu s uvjetima autorskopravne licence Creative Commons.

Sva prava pridržana. Zabranjena je reprodukcija, kopiranje i prijenos bilo kojeg dijela ove publikacije u bilo kojem obliku ili na bilo koji način, elektronski ili mehanički, kao i fotokopiranje, snimanje i bilo koji sistem pohranjivanja i preuzimanja informacija bez prethodnog odobrenja vlasnika autorskih prava.

International Centre for Migration Policy Development (ICMPD)

Gonzagagasse 1, 5th floor

Vienna, Austria

A-1010

www.icmpd.org

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autora Aidana Whitea iz Mreže etičkog novinarstva i ICMPD-a.

Međunarodni centar za razvoj migracione politike, 2017.

Publikaciju opremio Marc Rechdane

Fotografije na naslovnoj strani preuzete sa Flickr online servisa pod autorskopравnim licencnim uvjetima Creative Commons. Autori slika: Peter Haden (2014.), Ministarstvo poljoprivrede SAD-a (2013.), Rob Waddington (2014.), Esther Vargas (2012.)

Sadržaj

01. Uvod	05
02. Razumijevanje osnova	07
03. Uređivačke strategije	13
04. Dobra praksa	15
05. Poveznice i kontakti	23

01. Uvod

Izveštavanje o trgovini ljudima je za novinare i urednike jedno od najizazovnijih i najkompleksnijih zadataka koji ih stavlja na etičku kušnju više nego bilo koje drugo novinarsko pisanje. To je novinarska priča u kojoj se pojavljuju zapanjujuće brojke. Žrtve trgovine ljudima spadaju među najugroženije ljude na planeti: 40 miliona ljudi koji žive u raznim vidovima modernog ropstva ili 150 miliona djece prisiljene na rad ili migrantski radnici, kojih je također oko 150 miliona.

Milioni – niko ne zna tačan broj – tih ljudi je upleteno u trgovinu ljudima, te pričanje njihove priče zahtijeva obzir i senzitivnost, i to ne samo zbog toga što jezik, prikaz i kontekst u kojem mediji i novinari izveštavaju mogu biti štetni. Oni mogu izazvati mržnju. Mogu uvijek-ovječiti stereotipe. Mogu prouzrokovati neznanje i nerazumijevanje, odvrćući pažnju od korjenskih uzroka i onemogućavajući prijeko potrebnu javnu debatu o načinima rješavanja takve krizne situacije.

Photo: Esther Vargas (2012.) Izvor: Flickr CC

Cilj ovih Smjernica je da se pomogne urednicima i reporterima da bolje shvate pitanja i oblikuju svoje priče na način na koji će izbjeći opasnost koja vrebava iz agresivnog i konkurentnog medijskog okruženja.

Medijska groznica oko objavljivanja vijesti, konfuzan i nepouzdan svijet društvenih medija i porast propagande i političkog uticaja doprinose zabrinutosti da novinarstvo pada u zamku svijeta senzacionalističkih naslova i tonskih isječaka.

Trgovina ljudima, koja je usko povezana sa ropstvom i prisilnim radom, predstavlja složen društveni problem koji zahtijeva promišljeno, argumentovano i iznad svega samilosno novinarstvo koje će žrtvama pružiti kontekst i dati im glas te doprinijeti potrazi za rješenjima.

Mediji i novinarstvo trebaju imati pozitivnu ulogu u uvjeravanju svijeta da se trgovina ljudima može smanjiti, ako ne i iskorijeniti. Političke vođe i opća javnost trebaju pročitati, čuti i vidjeti cijelu priču. To je prvi osnovni korak izgradnje političke volje potrebne da bi se prevazišli temeljni uzroci trgovine ljudima.

Savjeti i sugestije dati na daljim stranicama ovih Smjernica mogu pomoći novinarima da dobro razmisle o tome kako će izvještavati o trgovini ljudima, da pritom uzmu u razmatranje pravne aspekte i ljudska prava, da razmotre način na koji će tretirati žrtve, njihovu privatnost i dobrobit i ispričati priču sa humanošću i stilom, a pritom pomoći čitateljima, slušateljima i gledateljima da bolje shvate šta je potrebno uraditi.

02.

Razumijevanje osnova

Vjerodostojno novinarstvo nalaže da reporteri i urednici znaju i razumiju ono o čemu govore. Riječi i terminologija koju koristimo u kontekstu trgovine ljudima često imaju jasne pravne definicije. Novinari ih trebaju pažljivo i precizno koristiti.

Trgovinom ljudima se osobe iskorištavaju radi protupravnog sticanja imovinske koristi i krše se njihova ljudska prava. Počinioci djela trgovine ljudima su usmjereni na ljude kao pojedinačne osobe. Često su povezani sa kriminalnim mrežama koje organiziraju prisilni rad, služenje u domaćinstvu, seksualno iskorištavanje, ropstvo, oduzimanje organa ili dijelova tijela. Osobe su podložne trgovini ljudima ukoliko ne mogu putovati iz zemlje porijekla ili ako nemaju dozvolu za boravak i rad u zemlji odredišta.

Kontrolna lista za djelo trgovine ljudima:

- To je krivično djelo protiv druge osobe
- Ne postoji pristanak žrtve trgovine

ljudima na namjeravano iskorištavanje i ako postoji pristanak žrtve, on ne mijenja činjenicu da se radi o trgovini ljudima

Photo: Rob O'Brien (2012.) Izvor: Flickr/CC

- Trgovina ljudima je dio dugoročnijeg odnosa u kojem se žrtva iskorištava
- Trgovina ljudima podrazumijeva protupravno sticanje imovinske koristi od iskorištavanja osoba
- Trgovina ljudima može biti interna i međunarodna

Glavni međunarodni pravni instrumenti za borbu protiv trgovine ljudima su [Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala](#) (2000.) i njeni protokoli, posebno Protokol o sprečavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i djecom (poznat kao Protokol iz Palerma); [Konvencija Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima](#) (2005.); kao i [Direktiva EU 2011/36](#) o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti njenih žrtava (2011.).

Krijumčarenje migranata se odnosi na nelegalno pomaganje ljudima da putuju neregularnim kanalima i tako izbjegnu službene procedure kontrole kretanja iz jedne zemlje u drugu. To je krivično djelo koje je usmjereno protiv države, a ne druge osobe. U mnogim slučajevima krijumčari vrše povrede ljudskih prava migranata, s tim da je njihova uloga prije svega da pruže usluge koje migranti ili izbjeglice od njih traže kada im iste nisu na raspolaganju u okviru regularnih, organiziranih migracija.

Prema definiciji [Ujedinjenih nacija](#), krijumčarenje je: „posredovanje u svrhu direktnog ili indirektnog sticanja finansijske ili druge materijalne koristi od nezakonitog ulaska osobe u državu stranu koje ta osoba nije državljanin ili u njoj nema trajno boravište.”¹

Kontrolna lista za djelo krijumčarenja migranata:

- To je krivično djelo usmjereno protiv države
- Podrazumijeva pristanak osobe koja se krijumčari
- To je obično jednokratno, komercijalni odnos
- Podrazumijeva plaćanje naknade za omogućavanje neregularne migracije
- Podrazumijeva prelazak preko državne granice

Državni referalni mehanizam je koncept okvira u kojem državne institucije i organizacije civilnog društva međusobno sarađuju na identifikaciji žrtava trgovine ljudima ili ropstva i osiguravaju pružanje podrške žrtvama. Takvi mehanizmi postoje u vidu državnih ureda ili ponekad kao de fakto praksa saradnje između nadležnih državnih institucija i aktera civilnog društva. Uspostavljeni su u skladu sa Konvencijom Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. U

¹ Vidi https://www.unodc.org/documents/southeastasiaandpacific/2011/04/som-indonesia/convention_smug_eng.pdf

središtu referalnog mehanizma svake države je proces lociranja i identificiranja i potencijalnih žrtava.

Transnacionalni referalni mehanizam

je sporazum o saradnji u oblasti **prekogranične** sveobuhvatne pomoći i/ili transfera identificiranih ili potencijalnih žrtava trgovine ljudima. On povezuje sve faze procesa upućivanja žrtava od inicijalnog razgovora radi utvrđivanja postojanja osnova sumnje da se radi o žrtvi trgovine ljudima, preko službene identifikacije i pružanja pomoći, do dobrovoljnog potpomognutog povratka, društvene inkluzije i pokretanja građanskopravnog i krivičnog postupka.

Temelji se na saradnji između institucija vlasti, međuvladinih agencija i nevladinih organizacija u zemlji porijekla i zemlji odredišta žrtve trgovine ljudima kojoj se pruža pomoć u više zemalja

kako bi zemlje ispunile svoje obaveze prema promoviranju i zaštiti ljudskih prava.

Nedokumentovani ili neregularni migranti

se često pogrešno nazivaju „ilegalcima“. Time se nedvojbeno stvaraju predrasude, s tim da su neke migracije uistinu nelegalne i to kada ljudi nelegalnim migracijama svjesno krše zakon. Preferira se korištenje pojmova „neregularni“ i „nedokumentovani“, s tim da oni ipak ne bi smjeli zasjeniti nelegalni karakter krijumčarenja i trgovine ljudima. Nisu svi neregularni migranti u opasnosti od trgovine ljudima, ali su u opasnosti od iskorištavanja i povreda njihovih ljudskih prava, posebno kada koriste usluge krijumčara. Status neregularne imigracije u zemlji odredišta može dovesti do iskorištavanja osoba koje žive u strahu od strane organizatora prisilnog rada i ropstva.

Ropstvo ili **moderno ropstvo** je opći okvirni pojam koji se odnosi na razne oblike prinude i iskorištavanja, pri čemu osoba nije u stanju odbiti ropski odnos niti otići usljed prijetnji, nasilja, obmane i/ili zloupotrebe moći. Ropstvo je konkretno zabranjeno međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava. Ono se odnosi i na druga pitanja, kao što su prisilni brak, prisilni rad i trgovina ljudima. Prilikom mjerenja rasprostranjenosti ropstva, međunarodne organizacije se fokusiraju na broj osoba pod prinudnim radom ili na broj osoba koje žive u prisilnom braku.

Trgovina ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja podrazumijeva uključivanje punoljetnih osoba u pružanje komercijalnih seksualnih usluga, kao što je prostitucija, kao rezultat upotrebe sile, prevare, prijetnji ili prinude.

Trgovina djecom u svrhu seksualnog iskorištavanja se razlikuje od trgovine punoljetnim osobama u svrhu seksualnog iskorištavanja po tome što se nikad ne može smatrati da je dijete, odnosno maloljetna osoba, dala pristanak na prodaju seksualnih usluga. Pojam „dječija prostitucija“ se često koristi, ali je to satanizirajući pojam kojim se opisuje komercijalno seksualno iskorištavanje djece. Dječija prostitucija je generalno oblik organiziranog kriminala kojim upravljaju kriminalne mreže, a koji često podržavaju trgovci ljudima.

Prisilni brak je brak u kojem je punoljetna ili maloljetna ženska, ponekad i muška, osoba prisiljena na brak protiv svoje volje. Maloljetnu žensku osobu je možda prodala njena porodica ili je data u zamjenu za porodični dug ili kako bi porodica povratila „čast“ kćerke.

Služenje u domaćinstvu je situacija u kojoj osobama nije dozvoljeno da napuštaju domaćinstvo u kojem rade; u gotovo svim takvim situacijama su vrlo malo ili nikako plaćene i često su zlostavljane.

Zapamtite: Ropstvo nije samo čudan i sraman dio ljudske historije. U 2016. godini je, prema procjenama Međunarodne organizacije rada, oko 40,3 miliona punoljetnih muškaraca i žena i djece iz svih dijelova svijeta bilo žrtve modernog ropstva. Od toga, oko 25 miliona su bile žrtve prisilnog rada, dok je 15 miliona živjelo u prisilnom braku.² A danas se o tome izvještava.³

Prisilni rad je, prema definiciji iz međunarodne konvencije MOR-a, rad na koji su osobe prisiljene upotrebom nasilja, zastrašivanja ili suptilnijih sredstava, kao što su akumulirani dug, zadržavanje identifikacijskih dokumenata ili prijetnja prijave osoba imigracionoj

² Vidi http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_575540.pdf

³ Vidi: <https://www.nytimes.com/2017/11/19/world/africa/libya-migrants-slavery.html>

službi. Najveći broj situacija ropskog odnosa ili trgovine ljudima podrazumijeva i prisilni rad.

Dužnički rad je situacija u kojoj osoba prihvata zajam koji će vratiti radom, ali koji, ustvari, predstavlja dug koji vremenom raste i nikada se ne može otplatiti.

Ugovorno ropstvo je situacija u kojoj je radnik obmanom doveden u ropski odnos putem lažnog ugovora o radu. Osobe su privučene obećanjem zaposlenja, ali po dolasku na radno mjesto bivaju prisiljene da rade bez naknade i mogućnosti bijega.

Dječiji rad je definiran u međunarodnom pravu. Odnosi se na rad djeteta koji ga podvrgava ekonomskom iskorištavanju ili koji je vjerovatno opasan, onemogućava obrazovanje djeteta ili je

na neki drugi način šteta fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju djeteta. Zapamtite da nije svaki rad djeteta dječiji rad, ali ako rad dovodi u opasnost dobrobit djeteta, ako ga lišava zdravog djetinjstva ili prava na obrazovanje, gotovo je sigurno da se radi o povredama prava djeteta.

Najgori oblici dječijeg rada je međunarodni pojam kojim se opisuju situacije u kojima su djeca podvrgnuta prisilnom radu, iskorištavaju prostitucijom ili u pornografske svrhe ili za izvršenje nezakonitih radnji. Glavni međunarodni pravni instrumenti koji se odnose na dječiji rad su [Konvencije Međunarodne organizacije rada](#) i [Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta](#).⁴⁵ Osim toga, trgovina djecom je posebno obrađena u [Protokolu Ujedinjenih nacija o trgovini ljudima](#) i odnosi se na sve osobe mlađe od 18 godina.⁶

Globalni cilj: *Ukidanje dječijeg rada, prisilnog rada, modernog ropstva i trgovine ljudima dio su globalne strategije za razvoj koju su usvojile Ujedinjene nacije 2015. godine. Ciljevi održivog razvoja, posebno cilj 8.7, sadrže preuzetu obavezu ukidanja najgorih oblika dječijeg rada do 2025. godine. To je vrlo optimističan cilj.*

⁴ <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>

⁵ Vidi <http://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/child-labour/lang-en/index.htm>

⁶ Vidi <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolTraffickingInPersons.aspx>

03.

Uređivačke strategije

Medijsko izvještavanje o trgovini ljudima može biti strukturirano tako da postoji kontekst, suosjećanje i profesionalizam u svim aspektima uredničkog sadržaja. Uredništva trebaju posebno voditi računa da novinari:

Shvataju javnu politiku o trgovini ljudima. Razni društveni, ekonomski i politički problemi čine određene osobe podložnim trgovini ljudima i iskorištavanju. Oni obuhvataju migraciona pravila, siromaštvo, radnu i rodno zasnovanu diskriminaciju, korupciju u vlasti i neadekvatne zakone te lošu primjenu zakona i propisa. Novinari trebaju biti svjesni ovakvih stanja.

Istražuju javnu politiku koja se odnosi na prava ljudi prema međunarodnim standardima na mogućnost korištenja sigurnih putnih aranžmana prema međunarodnom pravu, kao i na slobodu korištenja prava boravka i pristupa tržištu rada u zemlji odredišta;

Photo: Steve Bustin (2014.) Izvor: Flickr CC

Prate i zemlje odredišta i zemlje porijekla radi istraživanja postojanja sistema otkrivanja djela trgovine ljudima i istražuju da li postoje zakonske odredbe kojima se osigurava zaštita i rehabilitacija punoljetnih i maloljetnih žrtava trgovine ljudima na državnom nivou;

Uspostavljaju dobre radne odnose sa organizacijama koje rade na borbi protiv trgovine ljudima, prisilnog rada, modernog ropstva i povreda prava djeteta.⁷ Često novinari i organizacije koje

⁷ Vidi dio sa poveznicama i kontakt informacijama u ovim Smjernicama.

zagovaraju borbu protiv ovih djela nisu međusobno povezani.

Neke organizacije nisu spremne objaviti šokantne činjenice o oblicima trgovine ljudima ili prisilnog rada o kojima se ne izvještava dovoljno (naprimjer, omogućavanje novinarima da obave intervju sa samim žrtvama). Uspostavljanje bližeg odnosa će doprinijeti rješavanju ovog problema nastalog usljed nedostatka pouzdanog novinarskog istraživanja i raspoloživosti podataka novinarima koji predstavljaju neophodan materijal za oblikovanje priče.

Izgradnja povjerenja: *Mediji i nevladine organizacije mogu skupa raditi bez kompromitacije uređivačke neovisnosti i bez ugrožavanja integriteta projekata pomoći ili dostojanstva žrtava trgovine ljudima.*

Grade interne kapacitete. Potrebno je osigurati da reporteri imaju adekvatno vrijeme na raspolaganju za istraživanje i pregled informacija koje se odnose na trgovinu ljudima, kao i ulagati u istraživačko novinarstvo. Neophodno je

organizirati interne sastanke novinara i urednika na temu trgovine ljudima. Također je neophodno uvesti vruću liniju i sisteme prikupljanja informacija od gledatelja, slušatelja i čitatelja, kao i prijave trgovine ljudima, migracija i modernog ropstva;

Doprinose unapređenju prikupljanja podataka i razmjene informacija o trgovini ljudima, prisilnom radu i neregularnim migracijama kroz blisku saradnju sa organima vlasti i međunarodnim agencijama, posebno u pogledu pružanja informacija o broju žrtava trgovine ljudima;

Osmišljavaju fokusirane kampanje na temu trgovine ljudima i srodnih pitanja kako bi podigli svijest javnosti. Takvim uredničkim inicijativama se može povećati i povjerenje javnosti u novinarstvo. Među dobrim primjerima u kojima je angažman medija na ovoj problematici osnažio novinarstvo su medijska kampanja koju je pokrenuo CNN pod nazivom „Projekat za slobodu“ ([Freedom Project](#)) i kampanja Aljazeera pod nazivom „Ropstvo: zlo 21. vijeka“ ([Slavery: A 21st Century Evil](#)).

04. Dobra praksa

Etička uredništva su ključna za kvalitetno novinarstvo. Izvještavanje o trgovini ljudima zahtijeva poznavanje i poštivanje osnovnih principa etičkog izvještavanja. To su:

- 1. Tačnost i izvještavanje na osnovu činjenica.** Izbjegavajte zlobne laži, netačne vijesti i neproverjene informacije.
- 2. Nezavisnost.** Djelujte u skladu sa svojom savješću. Nemojte širiti antimigrantsku propagandu i nemojte biti razglas političkih ili ličnih interesa.
- 3. Nepristrasnost.** Zapamtite da je potrebno ispričati priču iz perspektive svih strana. Posebno dajte glas žrtvama koje su preživjele traumu trgovine ljudima i navedite legitimu zabrinutost ljudi u zemljama domaćinima.
- 4. Humanost.** Novinari ne smiju nikome nanijeti štetu. Svojim iz-

vještavanjem pokažite suosjećajnost. Ukažite na rješenja za fizičku i emotivnu bol i krizu kroz koju žrtve trgovine ljudima prolaze.

5. Odgovornost i transparentnost.

Budite odgovorni za svoj rad. Ispravite greške, uvijek se potpišite i budite otvoreni u pogledu metoda koje ste koristili.

Novinari trebaju primjenjivati ove osnovne vrijednosti u svim aspektima svog rada. Zapamtite da novinari imaju specifičnu obavezu da pokažu poštovanje prema osobama koje su žrtve traume, kao one koju je izazvala trgovina ljudima. U Etičkom kodeksu Nacionalnog udruženja novinskih fotografa Sjedinjenih Američkih Država, naprimjer, se kaže sljedeće:

„Postupajte sa svim osobama o kojima izvještavate sa poštovanjem i dostojanstvom. Posebno vodite računa o ugroženim osobama i pokažite suosjećanje prema žrtvama krivičnih djela

ili tragedija. Nametnite se u privatnim trenucima bola samo u slučaju opravdane potrebe javnosti da te trenutke vidi, a koja nadmašuje pravo na privatnost.”⁸

Pitanja Za Početnike

Ova pitanja će pomoći novinarima da prepoznaju situaciju trgovine ljudima. Ako je odgovor pozitivan na bilo koje niže navedeno pitanje, onda pažljivo postupajte i savjet potražite u izvorima navedenim u ovim Smjernicama.

1. Da li je osoba o kojoj izvještavate prisiljena na ovu situaciju upotrebom nasilja, psihološkim mučenjem ili drugim oblicima kontrole?
2. Da li se radi o žrtvama nasilja i zlostavljanja?
3. Da li su bile primorane da predaju novac?
4. Da li ih je prisiljavao neko ko je nadmoćniji i u položaju moći nad njima?

Općenito, novinari i urednici trebaju izbjegavati zamke pogrešnih informacija, lažnih vijesti sa društvenih mreža i propagandu osoba koje imaju interes.

⁸ Kompletna lista kodeksa i standarda za novinare dostupna na: <http://accountablejournalism.org>

To se najbolje može postići:

Ako se novinari u urednici **drže činjenica, ali su ipak skeptični oko statističkih podataka**. Brojke čine priču, ali mogu zavarati. Zbog tajne i skrivene prirode trgovine ljudima, modernog ropstva i prisilnog rada, nije moguće doći do tačnog broja osoba. Uvijek postoji opasnost da su podaci lažni. Novinari trebaju provjeriti i istražiti tvrdnje o brojkama; moraju istražiti statističke podatke kako bi potvrditi njihovu istinitost i, kada je to neophodno, uputiti javnosti „zdrava upozorenja“ o nepotvrđenim informacijama.

Zapamtite, najpouzdanije procjene dolaze od Međunarodne organizacije rada i drugih međunarodnih tijela pomenutih u ovim Smjernicama, ali novinari ipak trebaju provjeriti i potvrditi čak i njihove procjene, kao i način na koji se do njih došlo.

Ako se novinari u urednici **bore protiv pogrešnih predodžbi**. Uobičajena je pogrešna predodžba, izazvana fokusom medija na seks i senzacionalizam, da se trgovina ljudima uglavnom odnosi na seksualno iskorištavanje i da se najčešće trguje punoljetnim i maloljetnim djevojkama. Ustvari, najvećim dijelom se trgovina ljudima odnosi na trgovinu u svrhu prisilnog rada, a ne u svrhu seksualnog iskorištavanja. Trgovina ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja (također i punoljetnih i maloljetnih muških osoba) predstavlja važan

problem protiv kojeg se treba boriti, ali se kroz tu borbu pažnja ne bi smjela skrenuti sa trgovine ljudima u svrhu prisilnog rada.

Ako su **pozitivni i ako ukazuju na rješenje**. Važno je fokusirati se na otpornost i oporavak žrtava. Svjedočanstva preživjelih žrtava se ne mogu ignorirati. Predstavljanjem pozitivnog i uravnoteženog stajališta gradit će se povjerenje javnosti u ono što govorite. U pozadini analizirajte propise i strategije i postavite pitanje kako se mogu unaprijediti.

Ako **prate novčane tokove**. Industrija trgovine ljudima i moderno ropstvo pružaju priliku za prisilni rad koji dovodi do jeftinijih roba za svakoga. To je globalna industrija i zahtijeva istrage u zemlji i inostranstvu.

Postoji nekoliko odličnih primjera istraživačkog novinarstva – naprimjer, dokumentarni film emitiran na BBC-ju pod nazivom „Ljudi na prodaju“ (*Humans for Sale*) ili sličan program emitiran na njemačkoj mreži ARD 2017. godine.

Mediji mogu istražiti i kako se niskokvalifikovane usluge (pranje automobila, manikura, građevinarstvo) pružaju kroz poslovne modele zasnovane na jeftinoj radnoj snazi. Da li su to potencijalno žrtve trgovine? Novinari mogu pratiti novčane tokove i tragati za tragovima ropskog odnosa u proizvodnji sirovi-
na. Mogu javnosti pokazati kako svi

možemo biti povezani sa trgovinom ljudima. Upravo će to privući pažnju javnosti.

Ako **daju nadu**. Lako je javnosti zamisljati žrtve trgovine ljudima ili prisilnog rada kao bespomoćne osobe koje su zauvijek time oštećene. Ali to nije uvijek istina. Novinarstvo koje naglašava ljudsku otpornost i priča o tome kako se ljudi mogu izdići iz tragedije modernog ropstva i prisilnog rada i ponovo izgraditi svoj život priča drugačiju priču.

Smjernice Za Vodenje Intervjua

Tragediju trgovine ljudima i ropstva je potrebno objaviti, ali s obzirom da je to skriveni kriminal, često je potrebna ogromna količina resursa u podršci istraživačkom novinarstvu. Ponekad je teško doći do žrtava, ali će upravo njihov glas cijeloj priči donijeti publicitet.

Zapamtite: Informativni mediji imaju veliku moć. Ljudi su ponekad polaskani kada im priđu reporteri, a da pritom u potpunosti ne shvataju rizike po njih same i po druge osobe kada se nađu pred očima javnosti. Ovo se posebno odnosi na ljude usred drame i tragedije trgovine ljudima, kao i na ljude koje je zadesila humanitarna katastrofa, rat ili koji prolaze kroz neko drugo traumatično iskustvo.

Novinari trebaju biti što više transparentni u pogledu odnosa sa svojim izvorima, posebno sa žrtvama trgovine ljudima. Novinari trebaju:

- Ustanoviti da li je neka osoba maloljetna, to jeste, mlađa od 18 godina ili ispod dobi u kojoj može dati pristanak.
- Ocijeniti ugroženost izvora (posebno mladih ili osoba koje su žrtve traume i nasilja).
- Poštivati privatnost. Svako, a posebno dijete, ima pravo na privatnost i na postupanje sa poštovanjem.
- Voditi računa o tome da se sa djecom obavlja intervju u prisustvu odgovorne odrasle osobe i staratelja.
- Objasniti im proces izvještavanja i zbog čega je priča važna.
- Izbjegavati, osim kada vanredne okolnosti to izričito nalažu, izgovor, okolišanje ili obmanu prilikom izvještavanja o trgovini ljudima.

Zapamtite: *Ako žrtva nema roditelja ili zakonskog staratelja, ili ako je nepismena i ne zna čitati, i ako je nadežna organizacija koja zastupa žrtvu neetična i nepouzdana, novinar se mora oslanjati na vlastitu savjest i etičko prosuđivanje. To je prije svega trenutak u kojem se iskazuje etika čovječnosti.*

Slijedi dodatna kontrolna lista pitanja koje etički novinari postavljaju sami sebi prilikom intervjuiranja osobe koja

je preživjela trgovinu ljudima:

- Da li sam im objasnio/la zašto želim da ih intervjuiram i koji je cilj moje priče? Da li sam dovoljno transparentno objasnio/la svoje namjere?
- Da li sam poduzeo/la mjere da ih zaštitim – naprimjer, ako je mlada ili neka druga osoba u opasnosti – kako bih osigurao/la da su svjesne eventualnih posljedica objavljivanja informacija koje otkriju?
- Da li sam siguran/na da u potpunosti razumiju uvjete našeg intervjua i šta znače pojmovi „neće se objaviti“, „parafrazirati“, „objavit će se bez navođenja izvora“ i drugi pojmovi?
- Ako izvor postavlja uvjete prije nego što pristane na intervju, koja su ograničenja koja moram ispoštovati? Da li ja trebam snositi troškove izvora vezane za intervju? Koji su troškovi opravdani i koje mogu pokriti?
- Da li bih pristao/la da izvorima pružim podršku, naprimjer, da obezbijedim pravnog zastupnika u slučaju problema nastalih usljed mog teksta?
- Da li sam tražio/la dozvolu prije fotografisanja ili snimanja?
- Da li sam postavio/la relevantna pitanja, da li sam izbjegao/la traumatska iskustva i dozvolio/la osobi sa kojom sam obavio/la intervju da slobodno kaže ono što želi?
- Da li sam se fokusirao/la na pozitivne aspekte iskustva osobe s kojom vodim intervju i da li sam pojas-

nio/la da ona može provjeriti tekst prije objavljivanja kako bi se otklonile eventualne činjenične greške?

- Da li sam postavio/la sva relevantna pitanja i da li sam dobio/la odgovore na sva pitanja? Da li sam bio/la pažljiv/a i osjećajan/na i da li sam zaštitio/la interese osobe sa kojom sam obavio/la intervju?

Anonimnost je pravo koje trebaju uživati one osobe kojima je ona potrebna, ali se nikome ne daje rutinski. Kada se radi o trgovini ljudima, da bi se najugroženije osobe zaštitile, novinari trebaju voditi računa da se anonimnost, bez obzira da li je traže ili ne, razmotri u slučaju žrtava zlostavljanja i žrtava koje bi i dalje bile u opasnosti ako bi se otkrio njihov identitet.

Da li novinari trebaju prekršiti pravila u ime humanosti?

Novinari ponekad mogu stvoriti dvosmislene odnose sa svojim izvorima koji mogu podrivati etičku osnovu njihovog rada. Godine 2014. se novinar Švedske televizije Fredrik Örnevall u toku svog redovnog izvještavanja o migracionoj krizi sprijateljiio sa petnaestogodišnjim dječakom koji je bio izbjeglica iz Sirije. On i njegov tim su odlučili da dječaku pomognu da dođe u Švedsku. Film koji su snimili o dječakovom putovanju je prikazan na Švedskoj javnoj televiziji kako bi zadobio podršku, ali je nakon toga krivično gonjen i osuđen za krijumčarenje ljudi. Njegov postupak je izazvao žestoku debatu u novinarskim krugovima o ulozi novinara u izvještavanju – da li trebaju postati akteri u priči ili ostati samo posmatrači?

Smjernice Za Foto-Novinarstvo

Svaki novinar želi intervju, fotografije i video snimak osoba koje se drže u ropskom ili njemu sličnom odnosu ili su žrtve prisilnog rada. Drama i tragedija migranata koji često kao žrtve trgovine ljudima izgube život predstavljaju bogat izvor moćnih fotografija od kojih su mnoge kontroverzne.

Zapamtite da iskustvo novinarske ekipe u situaciji u kojoj se susreće sa ugroženim, prestrašenim i iskorištavanim osobama može biti traumatično. Novinari trebaju uraditi sve što je u njihovoj moći da stvore sigurnu i umirujuću atmosferu prilikom snimanja osoba koje su žrtve trgovine ljudima.

Novinarstvo podupiru moćne slike u pričanju priče, ali je izuzetno važno da mediji vode računa o tome da ne ostavljaju površne dojmove koji pojačavaju stereotipe.

Izbjegavajte korištenje fotografija i pravljenje video snimaka koji podilaze senzacionalizmu, nametljivosti i voajerizmu.

Uvijek tražite odobrenje za snimanje i fotografiranje osoba, iako to ne bi trebalo biti neophodno na javnim mjestima. Ako je moguće, unaprijed tražite pisano odobrenje.

Izbjegavajte korištenje seksualiziranih fotografija i izbjegavajte slike koje odražavaju kliše – maloljetna ženska osoba u lancima, osoba sa barkodom, dijete iza rešetaka ili u otrcanom borbu. To doprinosi stereotipima o trgovini ljudima koji mogu biti obmanjujući. Naprimjer, mnoge žrtve su osobe koje su preživjele trgovinu ljudima i sada se oporavljaju. Mnoge nisu bile brutalno prisiljavane na iskorištavanje nego su bile emotivno izmanipulirane i tako su postale ovisne.

Izbjegavajte eksplicitne slike nasilja. Vrlo rijetko postoji potreba da se slike sa prikazom ekstremnog nasilja prikazuju u javnom interesu. Generalno, urednici i producenti trebaju razmotriti koji je broj slika na kojima su prikazane tjelesne povrede prihvatljiv? Gdje je granica? Da li je opravdano pokazati ožiljke, modrice, slomljene ruke i noge žrtava ropstva i trgovine ljudima da bi se ispričala priča?

Dobro novinarstvo će izgraditi svijest o borbi protiv trgovine ljudima putem slika i poruka koje osnažuju, a ne putem onih koje pojednostavljaju i dalje iskorištavaju žrtve trgovine ljudima.

Ilustracija priče: Novac....

Trgovina ljudima donosi zaradu u iznosu od 9 do 31,6 milijardi USD na globalnom nivou.

Ili seks.....

kako slika osobe bez prikazivanja njenog lica, ali sa utisnutim barkodom ide u prilog humanizaciji situacije u kojoj se nalaze žrtve trgovine ljudima?

Seks pobuđuje medijsku pažnju

Prisilni rad, trgovina ljudima i moderno ropstvo su u središtu pažnje, ali ipak tema seksa prečesto dominira novinskim naslovima. Detaljnom analizom gotovo 3000 izvještaja objavljenih u britanskim medijima je ustanovljeno da se piše o trgovini ljudima sa elementom seksualnog iskorištavanja češće nego o prisilnom radu ili modernom ropstvu, prema izvještaju Fondacije Joseph Rowntree iz 2013. godine. Ovakvo izvještavanje može otvoriti vrata široj diskusiji o ovom problemu, ali je istraživanje pokazalo da se drastično manje izvještava o daleko većem problemu modernog ropstva.

Migracije: Kako politika iskrivljuje medijsku sliku

Čini se da negativni glasovi vezani za imigraciju zaokupljaju medijsku pažnju puno više nego izvještavanje o trgovini ljudima, čak i kada se ona dešava na vašem pragu. Izvještaji o stanju u zemljama koje su izradili Mreža etičkog novinarstva i Međunarodni centar za razvoj migracione politike 2015.⁹ i 2016.¹⁰ godine, sadrže jasne dokaze da neprimjeren politički uticaj na medijsko izvještavanje, koje je često zasnovano na pogrešnim ili iskrivljenim informacijama, skreće pažnju sa dubljih problema, kao što su prisilni rad, dječiji rad i trgovina ljudima. Izazov pred medijima i novinarima je da posvete adekvatan prostor stvarnim pitanjima imigracije i u istom razotkriju povrede ljudskih prava koje se dešavaju pred očima javnosti.

⁹ Vidi <http://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/moving-stories>

¹⁰ Vidi <http://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/media-mediterranean-migration>

05.

Poveznice i kontakti:

Akronimi:

ILO	International Labour Organisation Međunarodna organizacija rada (MOR)
ICAT	Inter-Agency Co-ordination Group Against Trafficking (Međuagencijska koordinaciona grupa za borbu protiv trgovine ljudima)
MMD	Migration and Mobility Dialogue (Africa) (Dijalog o migracijama i mobilnosti) (Afrika)
OSCE	Organisation for Security and Co-operation in Europe (Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi)
ICMPD	International Centre for Migration Policy Development (Međunarodni centar za razvoj migracione politike)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Visoko povjerenstvo Ujedinjenih nacija za izbjeglice)
IOM	International Organisation for Migration (Međunarodna organizacija za migracije)
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights (Ured visokog povjerenika UN-a za ljudska prava)
IDMC	International Displacement Monitoring Centre (Međunarodni centar za praćenje raseljništva)

ICRMW	Convention on Protection of Rights of Migrant Workers (Konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata)
GMG	Global Migration Group (Svjetska grupa za migracije)
GCIM	Global Commission on International Migration (Svjetska komisija za međunarodne migracije)
CERD	UN Commission on Elimination of Racial Discrimination (Komisija UN-a za eliminaciju rasne diskriminacije)
PICUM	Platform International Co-operation on Undocumented Migrants (Međunarodna platforma za saradnju oko neregistriranih migranata)

Nekoliko ključnih političkih inicijativa i resursa međunarodnih agencija sa kojima novinari i mediji trebaju biti upoznati:

Proces iz Rabata (Rabat Process)	Dijalog između Evrope i Afrike o migracijama i razvoju.
Proces iz Khartouma (Khartoum Process)	Inicijativa za saradnju među zemljama duž migracione rute između Afričkog roga i Evropske unije Kontinentalni dijalog između Afrike i Evrope u okviru Dijaloga o migracijama i mobilnosti (MMD).
Proces iz Budimpešte (Budapest Process)	Konsultativni proces među 50 zemalja za pravilne migracije.
Proces iz Praga (Prague Process)	Usmjereni dijalog o migracijama među zemljama Evropske unije, Schengenske zone, Istočnog partnerstva, zapadnog Balkana, srednje Azije, Rusije i Turske.
Dijalog o mediteranskoj tranzitnoj migrantskoj ruti (Mediterranean Transit Migration Dialogue)	Konsultativni dijalog među zvaničnicima koji se bave pitanjem migracija i srodnim pitanjima.

Globalni pakt o migracijama (Global Compact for Migration)	Inicijativa Ujedinjenih nacija za cjelovit pristup migracijama.
Globalni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima (Global Plan of Action to Combat Trafficking in Persons)	Strategija Ujedinjenih nacija za borbu protiv trgovine ljudima.
Međunarodna organizacija rada (International Labour Organisation)	Ključna organizacija UN-a za borbu protiv prisilnog rada i dječijeg rada.
Međuagencijska koordinaciona grupa za borbu protiv trgovine ljudima (Inter-Agency Coordination Group Against Trafficking in Persons)	Agencije UN-a koje rade skupa na borbi protiv trgovine ljudima.
Savez za borbu protiv trgovine ljudima (Alliance Against Trafficking in Persons)	Širok međunarodni forum kojeg je uspostavila Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi.
Alijansa 8.7 (Alliance 8.7)	Međunarodna alijansa za borbu protiv dječijeg rada
Uredništvo za migracije (Migration Newsdesk)	Uspostavljeno za novinare od strane Međunarodne organizacije za migracije.
Priče o migracijama (Migration Stories)	Izveštaji Visokog povjerenstva Ujedinjenih nacija za izbjeglice.
Projekti za borbu protiv trgovine ljudima (Anti-trafficking projects)	Sažet prikaz aktivnosti Međunarodnog centra za razvoj migracione politike koji provodi robusna i politički orijentirana istraživanja u ovoj oblasti, posebno u oblasti trgovine ljudima.

Poveznice za medije:

<https://www.freetheslaves.net/about-slavery/faqs-glossary/>

Jedna od mnogobrojnih međunarodnih nevladinih organizacija koje su izuzetno uspješne u pružanju savjeta novinarima.

<https://gijn.org/human-trafficking-resources-best-practices-in-reporting/>

Odličan resurs sa primjerima dobre prakse i savjetima za novinare i medijske kuće iz Globalne mreže istraživačkog novinarstva (Global Investigative Journalists Network).

Više primjera dobrog izvještavanja:

<http://programm.ard.de/TV/Themenschwerpunkte/Politik/Aktuelle-Reportagen/Startseite/?sendung=28487337027833>: Dokumentarni film ARD-a o modernom ropstvu u Njemačkoj, sa fokusom na prisilni rad, služenje u domaćinstvu i seksualno iskorištavanje. Reporteri razgovaraju sa preživjelim žrtvama, socijalnim radnicima, nevladinim organizacijama i policijom o mogućim načinima zaustavljanja modernog ropstva u Njemačkoj.

<http://www.zeit.de/wirtschaft/2016-05/sklaverei-ausbeutung-global-slavery-index-komplexitaet/komplettansicht>: Detaljan članak o modernom ropstvu, koji je objavljen 31. maja 2016. godine, objašnjava kako izbjeglička kriza stvara nove izazove i fokusira se na pitanje kako je prisilni rad postao dio svjetske poslovne strategije o održavanju cijena potrošačkih roba niskim.

<http://youtu.be/APN4Q62uatk>: Snažan dokumentarni film samostalnog producenta o modernom ropstvu u Francuskoj. Troškove snimanja i produkcije je snosila Francuska televizija, a emitiran je 2016. godine na kanalu France 5.

<https://www.theguardian.com/membership/audio/2016/may/23/patrick-kingsley-on-europes-refugee-crisis-guardian-live-event>: Patrick Kingsley, novinar Guardian-a i jedan od vodećih novinara u Velikoj Britaniji, govori o izazovima izvještavanja o izbjegličkoj krizi.

<https://www.theguardian.com/world/2015/apr/24/libyas-people-smugglers-how-will-they-catch-us-theyll-soon-move-on>

Istraživanje Guardian-a otkriva kako su sektorom ribarstva u Libiji ovladali krijumčari ljudi koji su razgrabili čamce u kojima prevoze migrante i izbjeglice preko Mediteranskog mora.

A Izbor važećih smjernica:

http://www.who.int/mip/2003/other_documents/en/Ethical_Safety-GWH.pdf
World Health Organization's (WHO) Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women (Preporuke Svjetske zdravstvene organizacije za etičko postupanje sa žrtvama i njihovu sigurnost prilikom obavljanja razgovora sa ženama-žrtvama trgovine ljudima), 2003. Osim osnovnog materijala u prilog preporukama, dokument SZO sadrži i „Deset vodećih principa etičkog i sigurnog intervjuiranja žena koje su žrtve trgovine ljudima“.

https://www.unicef.org/media/media_tools_guidelines.html
UNICEF Principles and Guidelines on Ethical Reporting on Children (Principi i smjernice za etičko izvještavanje o djeci). Svrha ovog dokumenta je „pomoći medijima da izvještavaju o djeci na način koji je primjeren njihovoj dobi i osjetljiv prema djeci. Smjernicama su podržane najbolje namjere etičkih reportera: služenje javnom interesu bez kompromitiranja prava djeteta“.

<https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2008/BP012TheRoleofthe-Media.pdf>
The United Nations Global Initiative to Fight Trafficking (UN.GIFT) (Globalna inicijativa Ujedinjenih nacija za borbu protiv trgovine ljudima) je izradila studiju za edukaciju novinara i unapređenje kvaliteta izvještavanja - The Role of the Media in Building Images (Uloga medija u izgradnji slika) (2008.).

<http://www.astra.org.rs/en/pdf/novinari08ENG.pdf>
Trgovina ljudima-Priručnik za novinare (2008.).Priručnik za novinare je izradila NVO Astra iz Srbije kako bi pomogla medijima u izvještavanju o trgovini ljudima; Priručnik je koristan i za druge zemlje koje se suočavaju sa sličnim izazovima.

http://mirpal.org/files/files/Torgovlya_lyudmi.pdf
Godine 2013. su Unija ruskih novinara (NVO) i Fakultet žurnalistike Državnog univerziteta u Moskvi, uz podršku OSCE-a, objavili priručnik na ruskom jeziku za dodiplomske i postdiplomske studente fakulteta za medije „СМИ против ТЛ“, 2013.

<http://www.ethicaljournalismnetwork.org>
Objavila Smjernice za izvještavanje o migracijama (Migration Reporting Guidelines) za novinare, kao i dva međunarodna izvještaja 2016. i 2017. godine o načinu na koji mediji izvještavaju o migracijama u 30 zemalja u široj regiji Mediterana.

Međunarodni centar za razvoj migracione politike
2017